

בסוף אוגוסט הצליח אבא לבוא הביתה ולהישאר איתנו שבוע ימים. אני הייתי מאושרת לראות שוב את אבא יום יום ושעה שעה בבית! על אף היעדרו של סמי, שגעגועי אליו גברו מיום ליום, השליתי את עצמי, שאנחנו שוב משפחה מאוחדת.

גם אמא השלימה עם רעיון המעבר לבוקרשט; ואף החלה בהכנות, בעצה אחת עם אבא. יחד החליטו מה לקחת ומה להשאיר בבית. על כך התייעץ אבא גם עם הדוד איזיו, שהבטיח לדאוג לכל הסידורים. מועד ההעברה היה קרוב והוא נקבע לחודש נובמבר או תחילת דצמבר. אבא לא היה בטוח שיוכל לבוא עד אז הביתה, והדוד איזיו קיבל עליו את המשימה לעזור לנו.

אחרי נסיעתו של אבא שלחה אמא בדואר את החבילה הראשונה עם כלי-מיטה ובגדי חורף חמים של סמי ואבא. עוד לפני ראש-השנה החלה אמא לארוז חפצים, למיין ושוב לארוז, ולאט לאט נהפך הכל בבית לתוהו-ובוהו. לשמחתי לא היה גבול. עכשיו הייתי בטוחה שאכן אנחנו עוברות לגור בבוקרשט. גם אבא וסמי עודדו אותנו בכתבם שהם מחכים לנו בקוצר רוח, וכי דירה יפהפיה מחכה לנו ברחוב סבנטון-גירוגה. אני הפלגתי בדמיוני על החיים המתוקים הצפויים לנו בעיר הברירה, על הבגדים היפים שאבא הבטיח לנו, על הגימנסיה בה נלמד, ומעל לכל – ששוב נהיה כולנו ביחד.

ראש השנה. הפעם לא שמחה רבים מהפליטים שהגיעו לאחרונה מהכפרים, והורגלנו לראותם בכל העיר, החלו להיעלם. איש לא ידע לאן. השמועה אמרה שהם נשלחו "לארץ גזירה" שכל באיה לא ישובו. יום יום נעלמו משפחות נוספות. בבית-הכנסת של היפּוּר, בו התפללה אמי, ביקרו מעט מאד מתפללים והאווירה היתה עכורה למדי. אנשים התפללו בככי ובשברון-לב והתחננו לרחמי שמים על הפליטים שנעלמו, על בני-ביתם ועל עצמם.

מיד אחרי יום-הכיפורים נרתמנו אני ופריצי, בניצוחה של אמי, לארוז את הארגז הראשון. לשם כך הכינה אמא בעוד מועד ערימה של מטליות וניירות. את תחתית הארגז ריפדנו בשמיכת צמר ישנה. כלי האוכל מפורצלן היו מפוזרים על השולחן בחדר הגדול. עטפנו כל כלי במגבת מטבח. היתה זו מערכת אוכל ל-24 איש שמאד היתה יקרה לאמא. "כלים אלה קיבלתי מאמי, כמתנת כלולות, ואמי קיבלה אותה מאמה. כך עברה מערכת כלים זו כמה דורות של בנות בכורות במשפחתי, ילדות, אמרה אמא.

בכלי הזכוכית נהגה אמא במשנה זהירות. היא בדקה במורידה כל כוס מזכוכית-הבדולח לפני ששמנו אותה בארגז. כשהורידה את האגרטל הגדול מבדולח, שעמד במשך שנים באמצע השולחן שבחדר הגדול, ליטפה אותו אמא בחיבה ובאיטיות החלה לארוז אותו. בפעם הראשונה שמענו מפיה את תולדות האגרטל, שעד אז ראינוהו כחלק מהשולחן ותו לא. בהיותה בת שמונה-עשרה, שנה אחרי מלחמת העולם הראשונה, ביקרה אמא אצל בן-דודה ברדאוץ, שם הכירה את אבא. היתה זו אהבה ממבט ראשון. אולם לנישואיה עם אבא קדם מאבק ממושך מצד הוריה, למניעת הנישואין, שכן השידוך לא היה נאה לבתם, שאבא בעל-מלאכה היה ומשפחת אמא היתה ממשפחת סוחרים אמידים. כשאמא ניצחה במאבק הוזמן אבא עם הוריו אל בית הוריה, והוא הביא לה אז במתנה את האגרטל היקר, וזר שושנים אדומות בתוכו. "מאן" אמרה אמא, "היה האגרטל תמיד מלא פרחים בחדרי, עד שמצא לו מקום כבוד כאן על השולחן."

הדוד איזיו וסבא השלימו את המלאכה וסגרו היטב את הארגזים. נשארו לנו עוד כשבועיים עד לנסיעה המיוחלת, שציפינו לה בקוצר רוח. יום אחד אחרי החגים, ישבתי אצל חברה שלי, נוצרייה, ועיינתי בספרי הלימוד החדשים, אותם היא קיבלה זה עתה. מעיל בית הספר הכחול שלי היה מונח על משענת הכסא, עם הטלאי הצהוב שהיה תפור עליו כלפי מעלה. חברתי לקחה את המעיל כדי לתלותו על הקולב. לרגע נח מבטה על הטלאי הצהוב שהיה תפור על דש המעיל. "אנוצה, הסמל מוצא חן בעיניך?" שאלתי. בשפתיים חתומות חייכה אלי.

"למען האמת, הוא לא נראה לי רע", ובידה החליקה עליו. אני לא התביישתי בטלאי הצהוב ולא ביהדותי. חברותי ידעו שאני יהודיה ומעולם לא הטרידו אותי.

נפריצי עמדה ליד השער, פניה חיוורות: "אניקה, בואי מהר הביי תה," צעקה. ועוד לפני שהספקתי לשאול מה קרה, היא זירזה אותי: "בואי מהר, מגרשים אותנו מהבית!"

תחילה לא ירדתי לסוף דעתה. כשהגענו הביתה, מצאתי את אמי ממררת בבכי: "הגרוע מכל אכן קרה. הגרוע מכל. זה אסון! מה לעשות?" היא חיבקה את שתינו, ואני הרגשתי שאמא מאבדת את עשתונותיה: "רוצי פריציקה אל סבא, אמרה, ותראי מה קורה איתו. שיבוא מהר אלינו."

פחד וחרדה אחזוני, כשאמי סיפרה לי שזה עתה ביקרו אצלנו שני ז'נדרמים עם צו שעלינו לעזוב את הבית ולהתייצב למחרת בשעה חמש בבוקר בתחנת-הרכבת. עוד לפני שפריצי יצאה ללכת אל סבא, שמענו את קרוז העיריה מתופף בתוף גדול התלוי על צווארו, כשהוא ב"תפקיד". יצאתי בריצה לרחוב יחד עם פריצי. המון רב כבר נאסף סביבו, ברובם רומנים. ואז הפסיק הכרוז את תיפופו ומתוך הרמקול שהיה בידו בקע קולו העבה: "על כל היהודים להתייצב מחר בבוקר בשעה חמש, בתחנת-הרכבת. מותר לכם לקחת מטען, ככל שאפשר לשאת. דאגו לנעול את בתיכם." ולאחר הפסקה קלה: "למי שיש כסף מזומן, נא להפקיד אותו עוד היום בבית העיריה, שם מחכים הפקידים שהופקדו לשם כך."

השכנים הטובים ביותר שלנו הצטופפו והתלחשו מסביב לכרוז, כממתינים להודעה נוספת. אך הלה תלה את הרמקול על כתפו, פילס לו דרך בין ההמון והמשיך לצעוד לעבר הרחוב הסמור. כשהוא הולם במקושים הגדולים על עור התוף.

בחדר שרר עוד חושך, ואת פניה של אמא האיר הנר שבידה. גם פריצי התעוררה משנתה וחיש קל קפצנו-מעל המיטה. "אין לכן מה להיחפז," אמרה אמי. "השעה היא רק שלש אחרי חצות, גמרת עם כל ההכנות לדרך, וגם ארוחה הכנתי לכן במטבח." וכשאמא הדליקה את העששית הגדולה שעמדה על השולחן, הואר החדר וראיתי מרוקן כולו. הרצפה היתה חשופה, דלתות הארונות היו פתוחות, וחשפו מעין עירום. גם הקירות והחלונות עמדו חשופים, והרגשה שהעולם כולו התרוקן ועומד במערומיו אפפתי עד כדי רטט. "העברנו הכל לשכנים," אמרה אמא, "כשנחזור נקבל הכל בחזרה."

רצתי למטבח בתקווה שעוד אמצא את החמימות של אתמול. אבל גם כאן היה הכל שונה. מלבד האש שריצדה בתוך הכירה, כסימן חיים אחרון. על הכירה שפתה אמא סיר קקאו ועוד אחד, שהיה מלא ביצים. צידה לדרך. על הרצפה ועל הספסל היו מוכנים החבילות, התרמילים והסלים. אך הגרוע מכל, שעוד ציפה לי באותו יום לפנות בוקר: כשהתקרבתי לחלון, לראות את השלג שנערם בשעות הלילה, ראיתי פתאום את המלונה הריקה של אורסו. אמי מיהרה אלי, כרכה את ידה סביב כתפי ואמרה: "הוא כבר עבר אל מעונו החדש - אל משפחת ניקפוריוק." הדמעות פרצו מעיני, ונגד רצוני התחלתי למרר בבכי. ביקשתי מאמא שתיתן לי לצאת לראות אותו ולהיפרד ממנו, אך הפעם היתה אמא תקיפה, ולא עזרו לי כל תחנוני. היא לא הרשתה לי לבקר את אורסו, ידידנו היקר.

השחר טרם הפציע והרחוב היה שומם, כשיצאנו אל העגלה של אדון ניקפוריוק. אחרי שהעמסנו את כל החבילות על העגלה, התמקמנו מעל לחבילות. כשסבא קרא בקול חזק, כמצווה, וקולו רעם וניסר את הדומיה ששררה: "בואי רבקה, מהרי, פן נאחר את המוות!" רציתי שהעגלה תזוז ממקומה ותתרחק מהר ככל האפשר מביתנו ומנביחותיו של אורסו, שנשאר לשמור עליו. אטמתי את אזני, וכשאמא עלתה לעגלה, טמנו שתינו ראשינו בחיקה. הרחוב היה ריק ושומם. על הגדרות והעצים היו פתיתי שלג לבנים. על הכביש הוא הפך לבוץ מימי. האויר היה קר ורטוב, והעגלה נעה לאיטה כששני הפנסים, מלפנים ומאחור מאירים את הדרך. בפרטאור שטראסה ראינו עוד עגלות שעשו את דרכן כשלנו אל תחנת הרכבת, ולכל אורך הרחוב הצטרפו עוד ועוד עגלות, שהופיעו מהרחובות הצדדיים. השיירה התארכה והתארכה, אך השקט המפחיד לא הופר. אפילו העגלונים הרומנים לא העזו להפר אותו.

העגלה שלנו יצאה מהשיירה ועצרה ליד ביתו של הדוד איזיו. העגלה שלהם היתה כבר עמוסה; הדודה רוזה ישבה מאחור כשמוזיו, עטוף בשמיכה, ישן בשלווה בזרועותיה. הדוד ישב על הדוכן ליד העגלון, וכשראה אותנו קרא לעבר סבא: "אבא, הכל בסדר, מקס וז'נט יצאו עם משפחת שפר." שתי העגלות המשיכו יחד אל מרכז העיר; בדממה התנהלו העגלות כולן כמו בלוויה המונית ורק הגלגלים הלמו כבפטישים באבני הכביש.

מאחורינו ראיתי את הטמפל הגדול, שאף הוא היה שרוי בחושך, דומם כבית קברות באפילת הלילה, שעה שאיש אינו מבקר בו. בימים רגילים היה ודאי הומה מתפללים בשעת בוקר זו. גם בגימנסיה בה למדנו שרר חושך, והלאה מכאן עברנו על פני השוק השומם. גם קירכנשטראסה, הרחוב המרכזי שבו היו רוב החנויות עם חלונות הראווה המוארים, המסעדה של שטיינמץ, שהגולש ולביבות תפוחי האדמה הדיפו ריחם עד לרחוב, היתה עזובה ונעולה.